

УДК 332.1:338.43

Герцег Вікторія Андріївна

аспірантка кафедри економіки і підприємництва

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

orcid 0000-0003-4613-2829

e-mail: hercegva@zakinppo.org.ua

Hertseh Viktoriia Andriivna

post-graduate student of the Department of Economics and entrepreneurship

State Higher Educational Institution «Uzhgorod National University»

orcid 0000-0003-4613-2829

e-mail: hercegva@zakinppo.org.ua

ПЕРСПЕКТИВИ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті висвітлено перспективні аспекти інфраструктурного забезпечення розвитку територій сільської місцевості. Акцентовано увагу на необхідності формування дієвої системи інфраструктурного забезпечення сільських територій, яка базуватиметься на поєднанні і взаємозумовленості низки пріоритетних сфер і видів діяльності, що справляють вагомий вплив на економічний розвиток досліджуваних територій. Відмічено, що просторова організація виробництва, в сучасних умовах господарювання окреслюється не тільки акцентом на розвиток окремої сфери, але й територіальної економічної системи, що дає змогу розвитку території, в цілому й пріоритетного виду економічної діяльності, зокрема.

Ключові слова: інфраструктурне забезпечення перспективи розвитку, сільські території, аграрне господарювання, аграрне підприємництво, збалансований розвиток території.

PROSPECTS OF RURAL AREAS INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT

The article highlights promising aspects of infrastructure support for the development of rural areas. Attention is focused on the need to form an effective system of infrastructure support for rural areas, which will be based on the combination and interdependence of a number of priority areas and activities that have a significant impact on the economic development of the investigated territories. Within the framework of infrastructure support, the processes of relations in the sphere of production, distribution and consumption of manufactured products and services are activated. The interests of interested persons, entrepreneurs,

businessmen are realized, the processes of rural revival are being initiated, and at the same time the standard of living of the population will be improved. In addition, the development of infrastructure support will contribute to the formation of a comfortable living environment for rural residents, make it possible to realize their personal potential by activating their creative abilities. It is noted that the spatial organization of production, in modern economic conditions, is determined not only by the emphasis on the development of a particular sphere, but also by the territorial economic system, which allows the development of the territory as a whole and the priority type of economic activity, in particular.

In the course of the study, it is proved that the development of rural areas is considered primarily from the point of view of effective agricultural management, but now the need is caused by the activation of non-agricultural activities. In tandem with the effective management of agriculture, balanced rural development will be ensured, in general. It is noted that the process of ensuring the balanced development of rural areas largely depends on the support of the state. Primarily it depends in terms of institutional support, organizational assistance in attracting investment resources both domestic and foreign, as well as activating the development of the agricultural sector as an economic necessity, which allows solving the food security of the country and its regions, including creating a comfortable living environment and living of rural residents, increasing their well-being and well-being. In this context, infrastructure support is a significant component of the revival of rural areas. The study highlights the legislative, legal and regulatory support for rural development. Thus, the established state strategy for regional development for the period 2021–2027 is of great importance, which clearly identifies territories, including rural ones, that need state support. It is proved that planning of rural development should take place on the basis of an integrated approach, as an interdependent integral set of sectoral and territorial approaches. This strategy outlines the need to use specific mechanisms and individual tools of the state, in particular financial support from the state budget to ensure competitive advantages of territorial development, primarily based on taking into account their existing potential and resource capabilities.

Key words: infrastructure support development prospects, rural areas, agricultural management, agricultural entrepreneurship, balanced development of the territory

Постановка проблеми. Формування дієвого інфраструктурного забезпечення сільських територій базується на поєднанні і взаємозумовленості низки пріоритетних сфер і видів діяльності, що справляють вагомий вплив на економічний розвиток досліджуваних територій.

В межах інфраструктурного забезпечення активізуються процеси взаємовідносин у сфері виробництва, розподілу і споживання виробленої продукції й надаваних послуг,

реалізуються інтереси зацікавлених осіб, підприємців, бізнесменів, започатковуються процеси відродження сільської місцевості, й водночас відбуватиметься підвищення рівня життя населення.

Необхідністю зумовлюється, поряд з окресленою аграрною спеціалізацією в межах територій сільської місцевості, формування дієвої системи інфраструктурного забезпечення, що сприятиме покращенню життєвого середовища проживання сільських мешканців, уможливить реалізацію їх особистісного потенціалу активізуючи творчі й креативні здібності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-обґрунтовані підходи до розвитку сільських територій та їх інфраструктурного забезпечення окреслювалися вітчизняними науковцями, серед яких такі відомі вчені, як В. Андрійчук, А. Балян, Л. Газуда, М. Газуда, І. Гнибіденко, Б. Данилишин, Л. Дейнеко, І. Демчак, І. Демчак, М. Зубець, С. Кваша, А. Коваленко, Л. Ковальська, П. Коренюк, Ю. Лупенко, М. Орлатий, О. Павлов, Л. Павлюк, І. Прокопа, П. Саблук, М. Талавирия, В. Юрчишин, Е. Шелудько та ін.

Комплексність розв'язання проблемних питань розвитку сільської території відмічають вчені-економісти, аграрники. Так, П. Саблук (Саблук, 2005), зазначає доцільність розроблення стратегічного підходу, де чітко окреслюватимуться відносини власності, оплата праці й політика ціноутворення, оскільки це ті складові, які в тій чи іншій мірі сприяють, або ж гальмують процес зацікавленості населення стосовно зайнятості і проживання у сільській місцевості. В контексті зазначеного вагоме значення набуває раціональне й ефективне використання природних і матеріальних ресурсів, що безпосередньо впливає на формування збалансованого просторового розвитку, тобто досліджуваних сільських територій і сільський розвиток, загалом.

Водночас І. Прокопа акцентує увагу на узгодженні інтересів аграрної, соціальної, бюджетної, регіональної політики і формування на їх основі цілісної політики сільського розвитку (Прокопа, 2005). До речі О. Павлов, що нам імпонує, обґрунтовує необхідність, на відміну від розробки новітньої

аграрної парадигми, сконцентрувати увагу на побудові моделі розвитку, яка матиме не галузевий, а територіальний аспект, що в цілому відповідатиме поліфункціональності об'єкта (Павлов, 2006), і формуватиме парадигму сільського розвитку.

Концептуальною основою сільського розвитку, як вважають окремі науковці (Газуда та ін., 2015) є процес розширеного відтворення територій сільської місцевості у взаємозумовленості і гармонійному поєднанні можливостей зростання соціально-економічної та екологічної сфери. Крім цього, економічна складова включатиме розвиток аграрних, промислових підприємств, які розміщені в межах досліджуваних територій, а також несільськогосподарських видів діяльності до яких відноситься й інфраструктурне забезпечення.

Однак, попри значні наукові доробки у сфері розвитку сільських територій й інфраструктурного їх забезпечення, поглибленого вивчення потребують окремі аспекти пов'язані з формуванням перспектив розвитку досліджуваних територій.

Метою статті є окреслення окремих аспектів формування перспектив розвитку територій сільської місцевості і їх інфраструктурного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інфраструктурне забезпечення територіальної економічної системи залежить від наявних пріоритетних сфер і видів економічної діяльності й здійснюється в межах їх потреб. В контексті зазначеного зумовлюється необхідність інфраструктурного розвитку сільських територій відповідно до тих видів і сфер економічної діяльності, які розвиваються на цих територіях. Однак доцільно відмітити, що просторова організація виробництва, в сучасних умовах господарювання окреслюється не тільки акцентом на розвиток окремої сфери, але й територіальної економічної системи, що дає змогу розвитку території, в цілому й пріоритетного виду економічної діяльності, зокрема.

Розвиток територій сільської місцевості розглядається передусім з точки зору ефективного аграрного господарювання, але нині потреба зумовлюється активізацією

несільськогосподарських видів діяльності, оскільки в тандемі з результативним веденням сільського господарства забезпечуватиметься збалансований сільський розвиток, загалом. При цьому, знижуватиметься диференційний лаг між видами інфраструктурного забезпечення, зменшиться рівень міграційних процесів, пов'язаних передусім з пошуком роботи економічно активною частиною населення сільської місцевості.

Вагоме місце у розвитку сільських територій, сільськогосподарського виробництва займає аграрне підприємство, яке є специфічним видом економічної діяльності здійснюваним на основі врахування природно-ресурсного потенціалу, задіяння інвестиційних, інноваційних, управлінських, фінансових й інтелектуальних ресурсів, що у взаємозумовленості їх використання, поряд з ризиковістю і високою відповідальністю, уможливує для підприємця отримання прибутку в межах правового поля (Газуда та ін., 2021).

Процес забезпечення збалансованого розвитку територій сільської місцевості в значній мірі залежить від підтримки держави, передусім у частині інституційного забезпечення, організаційного сприяння в залученні інвестиційних ресурсів як вітчизняних, так й іноземних, а також активізації розвитку аграрної сфери, як економічної необхідності, що дає змогу вирішувати продовольчу безпеку країни та її регіонів, в тому числі формувати комфортне середовище життєдіяльності і проживання сільських мешканців підвищуючи їх добробут і благополуччя. В зазначеному контексті інфраструктурне забезпечення виступає вагомим компонентом відродження територій сільської місцевості.

Перспективне забезпечення розвитку територій сільської місцевості залежить від усвідомлення органами державної влади, які через їх функціональну спрямованість і наділені владні повноваження можуть посприяти активізації процесу сільського розвитку. При цьому, вагоме місце в зазначеному процесі займає законодавче забезпечення. Так, у проєкті Закону України «Про розвиток сільського господарства та сільських територій в 2017–2022 рр. (інтегральне село)» (Закон України,

2016) відмічено, що сучасний стан розвитку аграрної сфери і територій сільської місцевості окреслюють загальноекономічне зростання національної економіки країни, впливають на її конкурентоспроможність, формують соціальну складову розвитку. Необхідністю зумовлюється задіяння нереалізованого потенціалу розвитку сільської місцевості з метою підвищення рівня продовольчого й сировинного забезпечення країни та її регіонів.

Змістовною наповненістю щодо перспектив розвитку і формування стратегії відродження територій сільської місцевості відмічаються окремі положення Державної стратегії регіонального розвитку на період 2021–2027 рр. (Державна стратегія, 2021), де виокремлено території, в тому числі й сільські, які потребують підтримки з боку держави. При цьому, обґрунтовано, що планування їх розвитку повинно відбуватися на основі інтегрованого підходу, як взаємозумовленої цілісної сукупності галузевого й територіального підходів. В зазначеній Стратегії окреслюється необхідність задіяння специфічних механізмів та окремих інструментів державної, зокрема фінансової підтримки з державного бюджету для забезпечення конкурентних переваг територіального розвитку, передусім на основі врахування їх наявного потенціалу і ресурсних можливостей.

Особлива увага приділятиметься сільським периферійним територіям з низькою щільністю населення і значною віддаленістю від міст. Щодо зазначених територій застосовуватимуться відповідні механізми державної підтримки розвитку відповідно до їх потреб і специфіки.

Відмічені механізми окреслюються новачіями підходами стосовно формування державної регіональної політики на перспективу і зумовлюються територіальною її спрямованістю зі стимулюванням щодо використання наявного потенціалу території, можливістю вирішення проблемних питань соціально-економічного й екологічного характеру тощо.

Водночас у Стратегії чітко окреслено диференційований підхід щодо необхідності особливої державної підтримки окремих сільських територій, територіальних громад де

відмічено негативні тенденції до зростання, а саме „щільність населення нижча 15 осіб на кв.км, відстань до найближчих міст з населенням більше 50 тис. осіб понад 30 хвилин на автомобілі” (Державна стратегія, 2021). До зазначених тенденцій ще відносять показник, який характеризує скорочення, більш як на 30 відсотків, чисельності сільського населення за 10-й період (2008–2018 рр.).

Перспективні напрями територіального розвитку, зокрема сільських територій, відмічені в Стратегії, стосуються забезпечення комфортних умов проживання, формування якісного життєвого середовища, створення належних умов до самореалізації сільських мешканців. При цьому, з боку держави здійснюватиметься підтримка щодо розвитку проблемних територій на базі їх власного потенціалу, розвитку пріоритетних видів економічної діяльності в їх межах, формування конкурентних переваг, на основі врахування територіальних особливостей і чинників впливу.

Сучасні підходи до формування дієвої політики розвитку села, аграрної сфери, інфраструктурного забезпечення територій сільської місцевості повинні окреслюватися системністю і стратегічним баченням перспектив. Основні компоненти відміченої політики стосуються збалансованого сільського розвитку, як в плані формування аграрних економічних відносин, інфраструктурного забезпечення села, так і у напрямі побудови комфортного життєвого середовища сільських мешканців.

Функціональність аграрної сфери безпосередньо пов'язана з продовольчим забезпеченням країни та її регіонів, формуванням продовольчої безпеки держави. Крім цього, вагомим завданням є окреслення конкурентних переваг у виробництві сільськогосподарської продукції, дотримання її якісної складової з переважанням органічної, екологічно чистої продовольчої продукції виготовленої вітчизняним виробником. Водночас в межах розвитку аграрного виробництва повинні вирішуватися питання збереження, охорони і розширеного відтворення природного середовища, природних ресурсів, що в

сукупності дає можливість формувати життєздатний розвиток територій сільської місцевості.

В контексті наведеного вище, доцільно відмітити, що території сільської місцевості є багатофункціональною системою, яка з огляду на сучасні виклики і трансформації потребує не тільки особливої уваги але й дієвої підтримки з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування. Таку підтримку можна розглядати крізь призму сформованих регіональних програм соціально-економічного й екологічного розвитку території. Врегулювання зазначених процесів повинно здійснюватися на основі врахування пріоритетних імперативів, потреб і можливостей реалізації окреслених цілей і намічених перспективних завдань розвитку села. Цілісний підхід у формуванні регіональної програми розвитку полягає саме у взаємозумовленості її основних складових, зокрема економічної, соціальної й екологічної. Їх гармонічне поєднання у вирішенні проблемних питань села дає можливість сформувати збалансовану цілісну систему життєдіяльності сільських мешканців, де інфраструктурне забезпечення, поряд з названими складовими, формує фундаментальну основу розвитку територій сільської місцевості

Отже, формування політики розвитку сільських територій, інфраструктурного їх забезпечення, ефективного функціонування аграрної сфери потребує системного цілеспрямованого підходу й побудови оптимальної моделі розвитку у напрямі розширеного відтворення життєвого середовища сільських мешканців з його компонентною взаємозумовленістю і взаємодоповнюваністю природного, соціального і техногенного середовища.

Список бібліографічного опису

1. Андрійчук В.Г., Зубець М.В., Юрчишин В.В. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти. К.: Аграрна наука, 2005. 140 с.
2. Газуда Л.М., Ерфан В.Й., Газуда С.М. Сільський розвиток регіону. Монографія Ужгород: Видавництво ФОП Сабов А. М., 2015. 251 с.
3. Газуда Л.М., Баян А.В., Газуда М.В., Волощук Н.Ю., Газуда С.М. Розвиток аграрного підприємництва в Закарпатській області в умовах

євроінтеграційних процесів: науково-прикладні аспекти і рекомендації. Велика Бакта. ТОВ «РІК-У» 2021. 67 с.

4. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр. URL: <https://www.csi.org.ua/news/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvytku-na-2021-2027-roky-korotko-pro-golovne/>

5. Кваша С.М., Кваша К.С. Стан та тенденції розвитку сільського господарства країн-членів Європейського Союзу. К.: ННЦ ІАЕ 2013. 40 с.

6. Ковальська Л., Павлюк Л. Особливості розвитку аграрних відносин в умовах глобалізації// ROCZNIK Państwowej Wyższej Szkoły Technicznej - Ekonomicznej w Jarosławiu 2013. С. 95–103.

7. Лупенко Ю.О. Стан та перспективи розвитку сільських територій//Сучасні проблеми та перспективи сталого розвитку сільських територій: Збірник матеріалів Шістнадцятого Конгр. вчен. економістів-аграрників та Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 1 черв. 2017 р. / Редкол.: Ю.О. Лупенко, П.Т. Саблук та ін. К.: ННЦ "ІАЕ", 2017. С. 12–19.

8. Павлов О.І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління : [монографія]. Одеса : Астропринт, 2006. 360 с.

9. Про розвиток сільського господарства та сільських територій в 2017–2022 рр. (інтегральне село): проект Закону України від 12.07.2016 № 4945. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH3TD00A>

10. Продовольчий комплекс України: стан і перспективи розвитку/Л. В. Дейнеко, А.О. Коваленко, П.І. Коренюк, Е.І. Шелудько; за ред. чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. К. : Наук. думка, 2007. 276 с.

11. Прокопа І.В. Соціальні аспекти розвитку сільських територій//Економіка АПК. 2005. № 11. С. 48–51.

12. Розвиток сільських територій України (1990–2010 роки): [монографія]/ М.К. Орлатий, І.Ф. Гнибіденко, І.М. Демчак та ін.; за ред. М.К. Орлатого. К. : НДІ "Укragропромпродуктивність", 2012. 752 с.

13. Саблук П. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави: доповідь на Сьомих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників, 9-10 листопада 2005 року. К. : УААН ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2005. 19 с.

14. Талавиря М.П. Шляхи удосконалення організаційно-економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій : [монографія]. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2009. 424 с.

15. Талавиря М.П., Газуда М.В., Газуда Л.М. Розвиток сільських територій в Європейському Союзі: Монографія. Ужгород: ПП Бреза, 2022. 504 с.

References

1. Andriichuk V.H., Zubets M.V., Yurchyshyn V.V. Suchasna aharna polityka: problemni aspekty. K.: Aharna nauka, 2005. 140 s.

2. Hazuda L.M., Erfan V.Y., Hazuda S. M. Silskyi rozvytok rehionu. Monohrafiia Uzhhorod: Vydavnytstvo FOP Sabov A. M., 2015. 251 s.

3. Hazuda L.M., Balian A.V., Hazuda M.V., Voloshchuk N.Yu., Hazuda S.M. Rozvytok aharnoho pidpriemnytstva v Zakarpatskii oblasti v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv: nauково-prykladni aspekty i rekomendatsii. Velyka Bakta. TOV «RIK-U» 2021. 67 s.

4. Derzhavna stratehiia rehionalnogo rozvytku na 2021–2027 rr. URL: <https://www.csi.org.ua/news/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvytku-na-2021-2027-roky-korotko-pro-golovne/>

5. Kvasha S.M., Kvasha K.S. Stan ta tendentsii rozvytku silskoho hospodarstva krain-chleniv Yevropeiskoho Soiuzu. K.: NNTs IAE 2013. 40 s.

6. Kovalska L., Pavliuk L. Osoblyvosti rozvytku aharnykh vidnosyn v umovakh hlobalizatsii// ROCZNIK Państwowej Wyższej Szkoły Technicznej – Ekonomicznej w Jarosławiu 2013. S. 95–103.

7. Lupenko Yu.O. Stan ta pepspektyvy pozvytku silskykh teptyonii/Suchasni poblemy ta pepspektyvy staloho pozvytku silskykh teptyonii: Zbipnyk materialiv Shistnadsiatoho Konhp. vchen. ekonomistiv-ahpapykiv ta Mizhnapodnoi nauково-ppaktychnoi konfepentsii, Kyiv, 1 chepv. 2017 p. / Pedkol.: Yu.O. Lupenko, P.T. Sabluk ta in. K.: NNTs "IAE", 2017. S. 12–19.

8. Pavlov O.I. Silski terytorii Ukrainy : istorychna transformatsiia paradyhmy upravlinnia : [monohrafiia]. Odessa : Astroprynt, 2006. 360 s.

9. Pro rozvytok silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v 2017–2022 rr. (intehralne selo): proiekt Zakonu Ukrainy vid 12.07.2016 № 4945. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH3TD00A>

10. Prodovolchyi kompleks Ukrainy : stan i perspektyvy rozvytku/L. V. Deineko, A. O. Kovalenko, P. I. Koreniuk, E. I. Sheludko; za red. chl.-kor. NAN Ukrainy B. M. Danylyshyna. K. : Nauk. dumka, 2007. 276 s.

11. Prokopa I. V. Sotsialni aspekty rozvytku silskykh terytorii//Ekononika APK. 2005. № 11. S. 48-51.

12. Rozvytok silskykh terytorii Ukrainy (1990-2010 roky) : [monohrafiia]/ M.K. Orlatyi, I.F. Hnybidenko, I.M. Demchak ta in.; za red. M.K. Orlatoho. K. : NDI "Ukragroprodruktyvnist", 2012. 752 s.

13. Sabluk P. Rozvytok silskykh terytorii v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi stabilnosti derzhavy : dopovid na Somykh richnykh zborakh Vseukrainskoho konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarykiv, 9-10 lystopada 2005 roku. K. : UAAN NNTs "Instytut aharnoї ekonomiky", 2005. 19 s.

14. Talavyria M.P. Shliakhy udoskonalennia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu derzhavnoi pidtrymky rozvytku silskykh terytorii : [monohrafiia]. Nizhyn : PP Lysenko M. M., 2009. 424 s.

15. Talavyria M.P., Hazuda M.V., Hazuda L.M. Rozvytok silskykh terytorii v Yevropeiskomu Soiuzi: Monohrafiia. Uzhhorod: PP Breza, 2022. 504 s.